

Šindelář, Pavel

Úvod

In: Šindelář, Pavel. *Etnografie Číny*. 1. vyd. Brno: Masarykova univerzita, 2014, pp. 7-10

ISBN 978-80-210-7049-3; ISBN 978-80-210-7052-3 (online : Mobipocket)

Stable URL (handle): <https://hdl.handle.net/11222.digilib/130584>

Access Date: 14. 12. 2024

Version: 20220831

Terms of use: Digital Library of the Faculty of Arts, Masaryk University provides access to digitized documents strictly for personal use, unless otherwise specified.

Úvod

O čem je dobré přemýšlet?

Skripta, která právě držíte v ruce, jsou zamýšlena jako studijní materiál, váš průvodce a pomocník, užitečný referenční rámec sloužící primárně k postupnému a hlubšímu porozumění Číně a lidem, kteří tuto zemi obývají, stejně jako těm, kteří ji spravují. Tento studijní text by měl poskytnout vhled do širších souvislostí i konkrétní fakta o způsobu života, který rozmanité komunity v Číně vedou, a o kultuře, jejímiž jsou nositeli. Měl by sloužit jako zdroj souhrnných, rozhodně však nikoliv vyčerpávajících informací, užitečných pro uvedení do problematiky etnického složení společností obývajících prostor uvnitř hranic současné Čínské lidové republiky.

Publikace je primárně určena studentům a zájemcům o čínská studia. Může být užitečným pohledem na problematiku čínské společnosti pro zájemce, kteří mají zázemí různých společenskovedních oborů nebo přistupují k tématu z rozličných metodologických východisek. Může se hodit všem, kteří se snaží pochopit čínskou realitu z hlediska etnologie, sociální či kulturní antropologie, geografie, demografie, ale i historie, sociologie, lingvistiky či politologických věd.

Jde primárně o etnografický přehled současné čínské společnosti v nejširším slova smyslu, pokus o systematické zmapování rozmanitosti existující v prostoru politickými procesy vymezeného a historicky podmíněného státního útvaru. Při jejím studiu je nutné mít stále na paměti několik základních faktů, bez nichž může být práce s touto příručkou zavádějící nebo dokonce kontraproduktivní:

1. Terminologie a taxonomie, se kterou etnologie (tedy věda zabývající se etnickou identitou) pracuje, jsou uměle vytvořené konstrukty, které mají za úkol pomoci uchopit a zkoumat lidskou společnost. V případě všech kategorií, jako jsou etnicita, etnická skupina, národnostní menšina, národnost, národ či kultura, jde o koncepty, které nemají svůj pevně daný obsah a nepanuje o něm ani shoda napříč vědeckou obcí. Jiný význam mohou mít z pohledu na etnickou pospolitost zvenčí, jiná hlediska zpravidla nabízí pohled z vnitřku této kategorie.

2. Terminologie a koncepty, s nimiž pracuje etnologie či jiné společenské vědy, se mohou z nástroje pochopení a analýzy snadno stát v rukou politiků, sociálních inženýrů, ale i vědců samotných nástrojem k prosazování zájmů, ovládnutí, omezování či utlačování. Jde o problém, který je aktuální zejména v čínské politické realitě, kdy

podstatná část legitimacy moci a vládnutí stojí na základech ideologie budované kolem etnického klasifikačního systému, o němž bude v těchto skriptech velmi často řeč.

3. Pohybujeme se na rozhraní dvou velkých kulturních a do určité míry stále oddělených myšlenkových systémů – západního a asijského, či chcete-li konkrétně českého a čínského. Problém s překladem termínů jako lid či národ a s pochopením jejich významu, který v sobě nesou, je obrovský i pokud se má činit mezi češtinou a němčinou (Volk, Nation), tedy jazyky dvou etnických skupin, které spolu po staletí sdílí nejen geopolitické hranice, ale do značné míry i středoevropský kulturní a intelektuální diskurz. A není to problém jen jazyka, ale především kontextu, v němž daný koncept, termín nebo představa existuje. Jiný obsah nese například termín „česká mentalita“ v Praze a jiný v Karviné. Proto je pochopení historie i současného obsahu čínských termínů jako *minzu*, *zhonghua minzu*, *zhongguo renmin*, *shaoshu minzu*, *hanzu* více než problematická. Analýza těchto konceptů není předmětem tohoto etnografického přehledu, ale v seznamu doporučené literatury na konci skript naleznete řadu jiných knih a článků, které se těmito otázkami zevrubně zabývají.

4. Strukturování osnovy této práce vychází ze systému, který pro etnografickou klasifikaci vlastní společnosti používá čínská administrativa. Důležitým stanoviskem, které by nemělo zapadnout v množství konkrétních informací, map a fotografií, je to, že **klasifikace, k níž se hlásí velké množství čínských vědců, s níž pracuje administrativa Čínské lidové republiky, a způsob, kterým ji čínská vláda aplikuje na jednotlivé komunity - tedy národnostní politika čínského státu - je vysoce problematická a často i značně manipulativní a represivní!** Pro řadu zástupců oficiálně uznaných i oficiálně nerozeznávaných etnických skupin je tento systém a z něj vyplývající důsledky ponižující nebo nespravedlivé. Na druhou stranu se část zástupců etnických menšin rozhodla tuto klasifikaci a s ní spojenou politiku pragmaticky přijmout, naučila se ji využívat ve svůj prospěch a čerpat nejrůznější výhody, které z ní pro ně plynou (volnější pravidla populační politiky, kvóty a výhody ve vzdělávání a sociálním systému, určitá míra samosprávy a autonomie).

5. Existují alternativní systémy etnické klasifikace čínské společnosti – s některými pracují například křesťanští misionáři, s jinými vědci, jiné používají sami obyvatelé Číny, když dle vlastních zkušeností a vlastního vnímání své identity a identity vlastního okolí dělí lidi a společenství do různých skupin s vlastní specifickou kulturou, vlastním způsobem dorozumívání, kolektivně sdíleným náboženským či společenským rituálem. Příklady různých druhů alternativního etnického třídění naleznete jak v textu těchto skript, tak i v některých odkazech v kapitole *Doporučené internetové zdroje* a v mapách.

Homogenita a rozmanitost

Čínská společnost je společností nepředstavitelně rozmanitou – rozmanitou geograficky, přírodně, antropologicky, myšlenkově, kulturně a historicky, nábožensky, sociálně, třídně, jazykově, gastronomicky, generačně, dokonce rozmanitou i ideologicky či politicky. Jedním z rysů této rozmanitosti je právě její etnické složení, které mnohé jmenované v sobě zahrnuje. Systém oficiální státní etnické klasifikace, kdy zákon rozeznává v rámci Čínské lidové republiky pouhých 56 národností – 55 etnických menšin a jednu obrovskou etnickou většinu –, je ve své strnulosti (poslední změny proběhly v 80. letech 20. století) a zároveň při svém společenském dopadu a významu velmi omezující. Existuje velké množství komunit, které se cítí etnicky odlišné a chtěly by využívat možností, které uznání etnické jedinečnosti poskytuje, ale čínský stát tuto poptávku nereflktuje a není v moci jednotlivých skupin na tom něco změnit. Některá etnika tak zůstávají nerozeznána, anebo jsou zahrnuta jako drobné místní odchylky do větších celků, v rámci nichž nepociťují sdílenou identitu s jejími ostatními zástupci.

Tento tlak na homogenizaci jednotlivých oficiálně uznaných etnických skupin je asi nejlépe ilustrovatelný na existenci etnika Han. Tento miliardový populační kolos, obývající oblasti od mrazivého severu po tropický jih, žijící ve stepích, na pouštích, ve velehorách, na pobřeží a ostrovech i v moderních velkoměstech, hovořící řadou vzájemně nesrozumitelných „dialektů“, vyznávající odlišné lokální kultury, kultivující krajinu odlišným způsobem, holdující jiným druhům pokrmů a nápojů, je přesto považován za jediný etnikum, jediný homogenní celek. Existuje obrovská škála různých lokálních a regionálních identit, jejichž pěstování a udržování nemusí znamenat politický rozpad země. V současné politické garnituře je však důraz na soudržnost a homogenitu (etnika Han, Čínské lidové republiky i šířeji chápané čínské identity) vrostlý hluboko do jejího státoporného organismu. Na něm je vybudován politický a společenský systém Čínské lidové republiky. V očích jejích současných správců závisí na udržitelnosti této etnické a národní identity budoucí osud Číny (a její vlády) jako celku. Jde pochopitelně o historický a politický konstrukt. Představa, že například velikostí a populací srovnatelná Evropa se v budoucnu stane společností etnicky homogenní, je dost těžko realizovatelná. Přesto to neznamená, že by proto neměla být Evropa schopná žít v budoucnu v jediném státním nebo politickém celku. Ten lze vystavět i na jiných základech než je pokrevní či etnická spřízněnost, případně kulturní a civilizační dominance jedné skupiny nad druhou. I pro čínskou budoucnost se zdá představitelný vývoj k větší vnitřní diferenciaci a větší míře autonomie jejích jednotlivých etnických, kulturních či náboženských složek.

Poděkování

Na přípravě těchto skript se rešeršemi, shromažďováním pokladů a textového i obrazového materiálu významně podíleli i studenti oboru Kulturní studia Číny v rámci historicky prvního kurzu věnovaného problematice etnografie a národnostní politiky v ČR v rámci FF MU (jarní semestr 2013). Všem níže jmenovaným proto patří za jejich práci můj dík!

Bartovičová Nina, Blažková Veronika, Boráňová Adéla, Cabáková Barbora, Bubeníčková Tereza, Cabáková Barbora, Cuberová Júlia, Dajča Andrej, Hálová Eva, Harčarová Ivona, Hečková Anna, Hegerová Terézia, Helebrandt Lukáš, Hlinka Tomáš, Chrápavá Alena, Ihnatoliová Lucie, Jakubcová Aneta, Janča Oldřich, Khachatryan Vardan, Kloudová Jana, Kochová Tereza, Kolesa Jan, Končíková Veronika, Kovář Jiří, Křížová Daniela, Liprtová Terezie, Márkusová Mária, Mattovičová Alexandra, Mattuš Libor, Michalská Eva, Možný Jakub, Nguyen Thi Cam Nhung, Osičková Michaela, Pavloňová Zuzana, Pazourek Martin, Perce Hilda, Poledňáková Nicola, Prášková Monika, Rašková Zuzana, Sedláková Viera, Schielová Kateřina, Stejskalová Tereza, Štěpánová Helena, Tomková Lujza, Vančurová Bohumila, Vik Matúš, Zdráhalová Martina.

Děkuji také všem autorům poskytnutých fotografií, jmenovitě Adamu Duškovi, Zdendovi Komrskovi, Martině Šindelářové Skupeňové, Lukáši Helebrandtovi, Jirkovi Kučerovi i Jarmile a Václavu Kaškovým.